

kuitenkin työn ja pääoman eturistiriita, jonka huomiotta jättäminen siirtää ideoinnin todellisen yhteiskunnan ulkopuolelle.

Kansalaispalkan tai -osingon Standing arvelee vihdoinkin tasavertaistavan kotityön ja yhteisten asioiden hoitamisen palkkatyön kanssa sekä vähentävän hänen diagnosoi- maansa hoiva- ja ystävyyssvajetta. Johtopäätös kansalaispalkan siunauksista yhteiskunnalle riitelee hieman Standingin premissin kanssa: jos elämän alistaminen pääoman arvonnäyk- selle on pervertoinut kansalaiset passiiviksi ja ahneiksi kuluttajiksi, sukeutuisiko heistä tonnin korvauksella kunnallisaktivisteja ja jär- jestäytyneitä omaishoitajia? Britannian viime vuosikymmenten lohduttomat esimerkit köy- hyyskulttuurista osoittanevat, kuinka sosiaa- liturvalla eläen voi jatkaa ja syventääkin tava- ramuotoisen elämäntavan paheita, ei vähiten

passiivisen tympääntyneitä kuluttaja-asennet- ta koko elämään. Mutta väite perusturvallisuu- desta empatian ja yleisiin asioihin suuntautu- van mielenkiinnon ehtona saa kyllä vahvaa tu- kea muun muassa traumapsykologiasta.

Kirjan vähäisinä heikkouksina mainitsen paikoin epämääräisen dokumentaation (aina ei tiedä, mistä maasta ja milloin puhutaan ja mihin tilastotutkimukseen tarkasti ottaen ve- dotaan), vyöryttävän esitystavan ja ikävälü- kuisen sivuformaatin. Ne eivät paina sen rin- nalla, että kokoava tutkimus on taloutta, his- toriaa, filosofiaa ja työhyvinvointitutkimusta yhteen punova, johdonmukaisesti argumen- toitu esitys, johon varmasti palataan yhä uu- desta.

Juha Siltala

Muovaako kulutus työtämme?

■ **Ilkka Halava & Mika Pantzar: Kuluttaja- kansalaiset tulevat! Miksi työn johtaminen muuttuu? Helsinki, EVA. 2010. 59 s.**

Elinkeinoelämän valtuuskunta on äskettäin julkistanut tulevaisuudentutkija-yritysval- mentaja Ilkka Halavan ja kulutustutkija Mika Pantzarin raportin työhön kohdistuvien odo- tusten ja käyttäytymismallien muuttumisesta. Suppeudestaan huolimatta se antaa enemmän älyllisiä virikkeitä kuin moni kirja.

Kirjoittajien perusteeksi on yksinkertainen: yhteiskunnallinen kehitys on johtanut länsi- maissa omaehtoiseen luovuuteen ja itseoh- jautuvaan ajankäyttöön tähtäävän elämän- asenteen yleistymiseen. Aiemmin asenne on ilmennyt lähinnä vapaa-ajan ja kulutuksen alueilla, mutta nyt se on tunkeutumassa myös työelämään. Kuluttajakansalaiset eivät välttä- mättä enää mukaudu mukisematta organisa- tioiden heille tarjoamiin tehtäviin, työn teke-

misen tapoihin ja työaikajärjestelyihin. Sen si- jaan he kysyvät, millä ehdoin työn tekeminen voi muodostua heille itselleen merkitykselli- seksi ja toteutustavoiltaan riittävän mielek- kääksi. Asenne eroaa radikaalisti tuottajuut- ta ja työelämän arvoja korostavasta elämän- asenteesta, joka oli hallitsevana vielä 1950-lu- vun Suomessa.

Tämä kehitys asettaa kirjoittajien mukaan organisaatioiden johtamisen suurten haastei- den eteen. He viittaavat Daniel Pinkin kirjas- saan "Drive: The Surprising Truth About What Motivates Us" (2009) esittämään teesiin, jon- ka mukaan huippusuoritukset pohjautuvat nykyisin ennen muuta hyviin ja toimiviin ih- missuhteisiin, suureen autonomiaan sekä systemaattiseen osaamisen kehittämiseen. Työpaikan saaminenkaan ei synnytä enää suuria kiitollisuuden tunteita ja tästä kasvavia lojaliteetin vaatimuksia. Ihmiset ovat valmiita jatkamaan jonkin organisaation palvelukses-

sa ja alistumaan heille annettuihin määräyksiin vain niin kauan kuin he kokevat menettelynsä itsensä kannalta tarkoituksenmukaiseksi.

Kirjoittajat näkevät ristiriidan siinä, että kansalaisten halu ja kyky toteuttaa monimuotoista ja luovaa kuluttamista kasvavat samalla kun organisaatiot pyrkivät – useammin ehkä tiedostamatta kuin tietoisesti – rekrytoimaan profiililtaan melko samankaltaisia työntekijöitä. ”On vain oletettu, että näin on hyvä eikä kukaan kaipaa konflikteja tai veneen keikutajia”, kirjoittajat toteavat. Henkilöstöprofiilin yhdenmukaisuus johtaa kuitenkin väistämättä sekä innovatiivisuuden vähenemiseen että syvenevään konfliktiin monimuotoisen kuluttajakunnan kanssa. Yhteistä kieltä, toimivia konsepteja tai asiakaspalvelumalleja ei synny kuin niiden kuluttajien kanssa, joiden profiili on samanlainen kuin yrityksen henkilöstön.

Kirjoittajat korostavat, että syyllistäminen tai puhe työnteosta velvollisuutena eivät tehoa kuluttajakansalaisiin siten kuin oikeanlaiset insentiivit voisivat tehdä. Toisaalta heidän mukaansa nykyajan mediakuvasto tarjoaa esikuviksi lähinnä ”vaalitukia tarjoavia poliitikkoja, optioilla rikastuneita johtajia, karnevaaliasuihin sonnustautuvia autourheilijoita sekä kohukaunottaria kavaljeeraavia pelimiehiä”. Työtätekevän keskiluokan harteille jää tällöin lähinnä vain rutkasti veroja maksavan häviäjän viitta. Kirjoittajien mukaan ”ei siis ole ihme, ettei nuorten ikäluokkien ihanteisiin kuulu ajatus oman elämän uhraamisesta työnteolle Suomessa, jossa muut näyttävät hankkivan mainion elintason jollakin muulla tavalla”.

En halua lähteä referoimaan raportin sisältöä tämän enempää: jokainen löytäköön aineistosta itse omat herkkupalansa. Sen sijaan haluan kyseenalaistaa kirjoittajien aurinkoisen kuvan nykyaikaisesta kuluttajakansalai-

suudesta ja sen roolista työelämän muutosten liikkeellesaattajana. Itse en osaa millään nähdä kuluttamista modernien yksilöiden autonomisen subjektiivisuuden korkeimpana ilmentymänä, vaan pikemminkin alueena, jolla tehokkaat markkinointikoneistot paimentavat kansaa kassakoneiden ääreen realisoimaan yhden välttämättömän vaiheen tuotannon ja kulutuksen alati laajenevassa kiertokulussa. Tässä prosessissa kuluttajien autonomisuus on monesti täysin näennäistä. Esimerkiksi Juliet Schor on esittänyt kirjassaan ”The Overspent American” (1998) itsetarkoituksellisen kulutuksen toimivan joskus keinona, jolla ihmiset hakevat kompensatiota työssä kokemilleen turhaumille.

Tulevat sukupolvet eivät missään tapauksessa suostu näkemään kuluttamista enää vain iloisen viattomana ja rajattomasti uusiin ulottuvuuksiin levittäytyvänä toimintana. Siksi kuluttajakansalaisuuden esiinnousuakin voidaan mielestäni pitää vain yhtenä modernin sivilisaation ohimenevänä kehitysvaiheena. Jatkossa niin työn kuin kulutuksen alueella tullaan painottamaan kestävä kehityksen periaatteita. Eettiset perusteet voivat tällöin nousta yksilön mielihyvän edelle valintoja suoritettaessa. Uudenlaista asenneilmas- toa ilmentää muun muassa Jonathan Safran Foerin ruoankulutustamme erittelevä kirja ”Eating Animals” (2010), joka nostaa tunnon- tuskat pintaan.

Näitä asioita emme kuitenkaan pääse kunnolla pohtimaan, jos emme ensin käytä hyväksenne sitä tajunnan laajentamisen mahdollisuutta, jonka Ilkka Halava ja Mika Pantzar tarjoavat. Suosittelen lämpimästi tilaisuuteen tarttumista.

Antti Kasvio